

Sojenje vojnim zločincem

- Dogovor z Moskve leta 1943 (vojne zločince je treba postaviti pred sodišče; sodili jim bodo v državah (po njihovih zakonih) v katerih so zagrešili zločine)
- Začne delovati 20. 11. 1945 v Nürnbergu (pomembno industrijsko mesto, glavno mesto nacistične stranke, tukaj reševali judovsko vprašanje)
- sodili so 24-tim najvidnejšim nacističnim zločincem (nekateri so že prej naredili samomor npr. Hitler, Gobles... drugi so pobegnili v Južno Ameriko kjer je bil podoben fašistični režim, zamenjali so identiteto)
- Obtoženi:
 - o zločin zoper človeštva, zoper miru, vojni zločin....
- 1948 sojenje tudi v Tokiu, Jugoslaviji (v Ljubljani proti škofu Rupniku in škofu Rožmanu), sojenja proti italijanskim zločincem ni bilo
- Židje so si prizadevali lov na nacistične zločince
 - o MOSAD – izraelska tajna policija
 - o Vodil Simon Wiesenthal
 - o V 60. Letih najdejo Adolfa Eichmana (glavnega pri koncentracijskih taboriščih) – ga ugrabijo, pripeljejo v Izrael in obsodijo na smrt
- V vzhodni Evropi je bil obračun zaradi hujših vojnih strahov ostrejši (velikokrat brez sodnih postopkov)
- Vojna zahtevala 50 milijonov žrtev po vsem svetu, veliko pohabljenih, bolanih, pogrešanih, pregnanih in vojnih sirot
- Povzročila je velikansko gmotno škodo, strahove, opustošila gospodarstvo
- Postdamska konferenca – obračun s poraženci (predvsem z Nemčijo: demilitarizacija in razdelitev na štiri okupacijske cone: ameriško, britansko, francosko in sovjetsko. Nemčiji odvzamejo del ozemlja na vzhodu, ki so ga dodelili Poljski. Določijo ji reparacijo – vojno odškodnino, hkrati pa so napovedali ustanovitev mednarodnega sodišča za sojenje vojnim zločincem in denacifikacijo nemške družbe)
- V nekaterih evropskih državah so obračunali tudi s kolaboracionisti; EPURACIJA – čiščenje kolaboracije (kolaboracija – sodelovanje z nasprotnikom)

SVET PO DRUGI SVETOVNI VOJNI – Hladna vojna

Pariška mirovna konferenca (29. 7. – 15. 10. 1946)

- udeležili se 21 držav
- države zmagovalke se dogovorijo kaj bodo s poraženkami
- Delno rešeno vprašanje meje med Italijo in Jugoslavijo (problem Trst – tržaško vprašanje)
- Podpisani mirovni sporazum z Italijo, Madžarsko, Bolgarijo, Romunijo in Finsko
- Z Japonsko so bili podpisani dvostranski sporazumi (nasproti Atlantski listini)
- Z Nemčijo ni bilo nikoli podpisanega mirovnega sporazuma (vzrok: po vojni bila razdeljena na 4 dele)

Organizacija združenih narodov

- Osnova Atlantska listina
- Konferenca v San Franciscu, spomladi 1845; zberejo se predstavniki 50 držav – sprejmejo ustavno listino OZN
- Uradno je začela delovati 24. 10. 1945
- Sedež v New Yorku
- Članice so lahko postale vse države, ki sprejemajo njena načela (2007 – 192 članic)
- Namen:
 - o Varovanje miru na svetu (nemško vprašanje, arabsko-izraelski spor, korejska vojna, alžirsko vprašanje, iraški konflikt, afganistanska vojna, balkanska kriza)
 - o Spoštovanje človekovih pravic
 - o Miroljubno sodelovanje med narodi
 - o Gospodarski, socialni, kulturni, znanstveni in zdravstveni razvoj
- Glavni organi:
 - o GENERALNA SKUPŠČINA: (vsaka članica ima 1 glas, sestanejo se 1x na leto, sprejemanje novih članic, izključitev starih članic, odločanje o mirovnih operacijah; sprejme se sklep s dvotretjinsko večino)
 - o VARNOSTNI SVET: (5 stalnih članic: ZDA, SZ pozneje Rusija, VB, FR, Kitajska imajo pravico veta in 10 nestalnih, katere voli generalna skupščina; preprečijo lahko sprejetje nekega zakona)
 - o GENERALNI SEKRETARIAT: (Skrbi za nemoteno administrativno delovanje OZN, predstavlja skupščino; vodi ga generalni sekretar, ki ima 5-letni mandat)
 - o MEDNARODNO SODIŠČE V HAAGU (Nizozemska): (15 sodnikov, ki imajo 9-letni mandat; reševanje pravnih sporov med državami)
 - o SKRBNIŠKI SVET: (nadzira upravo nad ozemlji pod mednarodnim skrbništvom)
 - o EKONOMSKI SOCIALNI SVET: (organizira in usmerja ekonomske in socialne projekte)
 - UNICEF – sklad za otroke
 - UNESCO – organizacija za izobraževanje, kulturo in znanost
 - FAO – za prehrano in kmetijstvo
 - WHO – svetovna zdravstvena organizacija

Razlogi za neuspešnost: različni politični in gospodarski interesi, nimajo lastne vojske

- Odpovedale v Ruandi, kjer je bilo v genocidu Tutsijev nad Hutuji v nekaj mesecih ubitih blizu milijon ljudi
- Niso se odzvali na poboj 8000 Bošnjakov v Srebrenici
- V hladni vojni sta si nasprotovali ZDA in SZ
- Ob koncu 2. Svetovne vojne se je zavezništvo med ZDA, SZ in VB začelo krhati (že na konferenci v Postdamu – nesoglasja glede povojnih mej v V Evropi, očitki o ravnanju velesil na njihovih interesnih območjih)
- Vzrok, da odnosi med zavezniki postajajo vedno bolj ohlapni: poraz Nemčije (nimajo več skupnih interesov), različni ideološko-politični interesi in želja po svetovni prevladi.
- Svet se je po vojni razdelil na 2 ideološko, politično in gospodarsko nasprotna dela, med njima je neprehodna meja:
 - o ZAHODNI BLOK (demokratski, kapitalistični)

- o VZHODNI BLOK (komunistični)
- Velesile v obdobju med obema vojnama: ZDA, VB, SZ, Fra, Nem, Jap
- Poraženke 2. Svetovne vojne: Nemčija in Japonska
- Zmagovalke vojne: Fra in VB (ki pa sta nevzdržno izgubljale kolonije -> moč),
- ZDA iz vojne z najvišjimi izhodišči (ameriški nasprotniki so bili poraženi, zavezniki pa izčrpani)
 - o umrlo pol milijona ameriških vojakov
 - o ameriška infrastruktura, industrija in kmetijstvo so ostale nedotaknjene
 - o vodilni tehnološki razvoj
- Krepila sta se tudi moč in vpliv SZ (gospodarsko zaostala za ZDA) – z zmago v vojni močno razširila vpliv v svetu (širjenje komunizma)
 - o Velika gospodarska kriza in 2. Svetovna vojna poglobita gospodarske, politične in socialne razlike, kar je povzročilo zahteve po korenitih gospodarskih in socialističnih spremembah – kapitalizem se znajde pred veliko preizkušnjo, dvig komunizma.
- Najpomembnejšo vlogo v hladni vojni imata ZDA in SZ (nasprotja so se izražala v oboroževalnih tekmah, vmešavanjih v notranje zadeve šibkejših držav, zaostreni politiki, gospodarstvu, kulturi, znanosti, športu)
- Državi se ne sprejemata in ne razumeta (grozita z jedrskim orožjem)
- Bili sta zelo različni:
 - o Američani verjamejo v zasebno lastnino, kapitalizem, demokracijo (demokratsko izvoljeno vlado), individualizem
 - o SZ verjame v gospodarstvo pod državnim nadzorom, komunizem (komunistično partijo), kolektivizem

Bipolarni svet Bipolarnost – DVA POLA

- Delitev sveta na dva dela, med njima neprehodna meja »ločnica« in po ena velesila
- **ZAHODNI BLOK**
 - o Glavna sila: ZDA (atomska bomba, odlično gospodarstvo)
 - o Imperija v zatonu: FRA in VB (osvobajanje kolonij, uničevanje, kriza in žrtve)
 - o Parlamentarna demokracija (množični pluralizem)
 - o Skrb za človekove pravice, tržna ekonomija (svobodno gospodarstvo in trgovina) -> uspešna
 - o Visok standard (velike materialne razlike med ljudmi)
- **VZHODNI BLOK**
 - o Glavna sila: SZ
 - o Enopartijski sistem (Komunistična partija)
 - o Praški puč, kršenje temeljnih človekovih pravic
 - o Državno – plansko gospodarstvo -> neučinkovito
 - o Nizek standard (skrb za socialno varnost -> gradili so bloke, brezplačno šolstvo, zdravstvo)
- **MEJA: ŽELEZNA ZAVESA** – težko prehodna, določil jo je Churchill, razteza se od SZ ob Baltskem morju pa do Trsta na Jadranu

Hladna vojna (»ne vojne, ne mir«)

- v stalni nevarnosti po izbruhu vojne, včasih lokalne vojne
- Prva razhajanja o povojni podobi sveta že med 2. svetovno vojno (Jalta, Postdam)
- Spori se nadaljujejo na mirovni konferenci v Parizu
- Sporna vprašanja:
 - o Nemško, avstrijsko, tržaško, krizna žarišča po svetu (Koreja, Kuba, Bližnji vzhod, Vietnam, Afganistan)
- Povzroči oboroževalna tekmo
 - o Atomska bomba -> ZDA 1945, SZ 1949
 - o Vodikova bomba -> ZDA 1952, SZ 1953
 - o »vojna zvezd« - Ronald Regan (ameriški predsednik) -> jedrsko orožje prvič v vesolje
- Sledil je boj za vesolje
 - o 1957 - Sputnik (SZ - psička Laika prvič v vesolje)
 - o 1961 - Jurij Gargarin (SZ)
 - o 1969 - Neil Armstrong (NEM- prvi stopi na luno)
- Delitev hladne vojne:
 - o Klasična hladna vojna
 - o Politika popuščanja (detant)
- ZAHODNI BLOK:
 - o ZDA skuša pridobiti vpliv v Evropi
 - Finančna pomoč državam
 - o TRUMANOVA DOKTRINA
 - Načrt, kako obvarovati Grčijo in Turčijo pred SZ
 - Dobita finančno pomoč, članici zveze NATO, pomembni zaradi Črnega morja
 - o MARSHALLOW PLAN
 - Načrt finančne pomoči državam Evrope
 - Tiste, ki so že dobivale pomoč, bodo upoštevale tržno gospodarstvo
 - V ozadju tudi politični pluralizem
 - Ostale države zaradi ideoloških razlogov pomoč zavrnejo, čeprav bi jih močno potrebovale

Vojaško politične povezave

- ZAHOD: cilj-> osamiti SZ
 - o NATO (1949)-> severno atlantsko zavezništvo - politični sedež v BRUSLJU
 - o RIO (države Latinske Amerike)
 - o SEATO (države JV Azije)
 - o CENTO (države Bližnjega vzhoda)
 - o Markartizem (Joseph McCarthy)
- VZHOD:
 - o INFORMBIRO (1947) -komunistične partije v evropskih državah, cilj Stalina, da si prilasti komunistično partijo in jih oslabi
 - o VARŠAVSKI PAKT (1955) - Jugoslavija se ne vključi, propade ob koncu SZ -> proti utež zveze NATO
 - o Vojaške intervencije vojske SZ:
 - 1953 NDR, 1956 Poljska, 1956 Madžarska, 1968 Češkoslovaška,

- o 1953 smrt Stalina – proces destalinizacije (20. Kongres KPSZ) – za kratek čas izboljšanje stanja, konec 80. Let propad komunizma

Oboroževalna tekma

- Med ZDA in SZ
- Ena izmed glavnih posledic hladne vojne: orožje
- 1975 – združitev vesoljskih plovil Apollo (ZDA) – Sojnz (SZ)
- Tupolev TU – 95 (SZ), F – 4 Phanton (ZDA)
- Jurij Gargarin – prvi obkroži zemeljsko orbito
- Neil Amstrong – prvi na luni
- Prva ameriška vodikova bomba
- Terja veliko denarja -> SZ manj gospodarsko razvita, bolj občuti pomanjkanje

Odlikovanje zahodnega bloka

- ZDA pripravijo novo strategijo »containment« proti komunističnim državam – SZ
- Harry Truman v ameriškem kongresu: politiko nevmešavanja je treba opustiti in denarno pomagati državam, ki jim grozi komunizem (Trumanova doktrina)
- Marshallov načrt (George Marschall, zunanji politik)- ponudil finančno pomoč vsem evropskim državam, s tem bi razširili ekonomsko sodelovanje in pomagali ohraniti meščanske ureditve v evropskih državah oz pomoč so namenili tistim državam, ki jih je ogrožal komunizem.
- Obup in razočaranje Evropejcev po vojni (revščina, pomanjkanje, gospodarsko opustošenje Evrope – poraz Nemčije, ki je bila glavni trg evropskih držav) krepi se čar komunizma (francoska in italijanska komunistična partija) – ZDA za gospodarski razvoj evropskih držav namenijo veliko denarja (tudi SZ, ki denar zavrne)
- Zahodnoevropske države so si z pomočjo ZDA hitro gospodarsko opomogle (korist ima tudi ZDA: Evropa glavni trgovski partner)
- ZDA 1. 1949 ustanovijo vojaško zvezo NATO (namen: obkoliti SZ in s tem preprečit širjenje komunizma)
- Ustanovne članice so še: Kanada, VB Francija, Nizozemska, Belgija, Luksemburg, Danska, Norveška, portugalska in Islandija – zavežejo se, da bodo v primeru napada od zunaj druga drugi vojaško pomagale
- Paktu se kasneje pridružijo še Turčija, Grčija ZRN in Španija
- Leta 2002 v NATO vstopijo tudi prve nekdanje komunistične države

Sovjetizacija Vzhodne Evrope

- SZ po vojni začne državam na V in JV Evrope vspiljevati svojo nadoblast in sovjetski sistem
 - o Najprej so lokalne komunistične partije vzpostavile enostrankarski sistem, nato poddržavljenje gospodarstva, uvedba centralizma, kolektivizacije kmetijstva (združili so zasebne kmetije, ki so postale državna last), podredili so si oblast nad mediji, šolstvom, kulturo, znanostjo
- Razlog: zaščita sovjetskih meja in gospodarsko izkoriščanje podrejenih držav
- Varnostni ščit SZ postanejo Poljska, Češkoslovaška, V Nemčija, Madžarska, Jugoslavija, Albanija, Romunija, Bolgarija

- Jugoslavija je bila prva država, ki je vzpostavila socializem
- Stalinove čistke nad komunisti (komunizem= brezrazredna društva svobodnih in enakih)
- Le v Jugoslaviji se komunisti z Josipom Brozom Titom prebijajo na oblast (Tito vodi uspešno partizansko odporiško gibanje) – to spodbudi tudi ostale države
- Cilj komunistov: pravična razdelitev zemlje, enakopravnost vseh državljanov
- Komunisti na demokratičnih volitvah neuspešni – pritiski in grožnje proti koaliciji (Stalin) – Na Češkoslovaškem pride do državnega udara »praški puč«
- Spor med Titom in Stalinom (Stalinu naj bi bile partije podrejene, zato jugoslovansko komunistično partijo leta 1948 izključi iz Informbiroja)
- Informbiro je bil ustanovljen 1947 na Poljskem; njegove članice so bile komunistične partije SZ, Jugoslavije, Bolgarije, Romunije, Madžarske, Češkoslovaške, Poljske, Francije in Italije
- Z njim se Stalin postavi po robu ameriški protikomunistični politiki; njegov namen: utrditi sovjetski vpliv v V Evropi in preko italijanske in francoske komunistične partije vplivati tudi na Zahod – poenotenje vzhodnega bloka in njegova podreitev Stalinovi avtoriteti
- Po izgonu jugoslovanske komunistične partije – gospodarski, politični in vojaški pritisk – Stalin začne čistke proti titoistom – zagovornikom Titove politike (ubil je 1000 vzhodno-evropskih komunistov, 10.000 jih je zaprl)
- 1953 – smrt Stalina (odrešitev)
- Varšavski pakt leta 1955 – obrambna vojaška zveza (kot NATO) podpišejo ga SZ, Poljska, Nemška demokratična republika, Češkoslovaška, Madžarska, Romunija, Bolgarija in Albanija
- Varšavski pakt razpade z padcem komunizma v Evropi leta 1989, uradno je razpuščen leta 1991

Upori proti sovjetizaciji v vzhodni Evropi

- Sprva v velikih državah RA podpirajo -> kasneje ljudstvo nezadovoljno
- Romuni, Slovaki zagovarjajo nemško osvajalno politiko
- Sistem je kršil človekove pravice, neuspešno gospodarstvo -> UPORI, oboroženi spopadi
- 1953 smrt Stalina → nadomesti ga **Nikita Hruščov**
 - o želi obnoviti odnose z Zahodom, reformirati gospodarstvo, želi si destalinizacije, l. 1955 je utrdil odnose z Jugoslavijo
 - o Pride do politične otoplitve (obnovijo se diplomatski stiki)
- 1. **Destalinizacija**=politika izkoreninjenja vpliva Stalina in stalinizma
 - o Začne se l. 1956 z uvajanjem političnih svoboščin, opustitvijo Stalinove gosp. Politike in omilitvijo represivnega sistema
 - o Iz sovjetskih delovnih taborišč (**gulagov**) izpusti na milijone zapornikov, na tisoče vzhodno-evropskih komunistov
 - o 20. Kongres CK KPSZ (Hrušov obsodi sistem Stalina in njegove zločine→s tem vso krivdo za zločine in neuspehe pripiše Stalinu) negativne politične in gospodarske posledice, ljudje so se sistema bali, revščina, pomanjkanje
 - o Hruščov liberalizacija sistema, noče da SZ propade
- Izboljšanje diplomatskih odnos
- Reforma gospodarstva
 - o Ostale Evropske države želijo spremembe

- 1956 – Ljudska vstaja na Poljskem (demonstranti se zavzemajo za izboljšanje življenjskih razmer in politično demokratizacijo → oblast zaduši demonstracije)
- 1956 – vstaja na Madžarskem (študentske demonstracije prerasejo v množičen upor vseh družbenih slojev: nezadovoljstvo z življenjskimi razmerami, neizpolnjene obljube o destalinizaciji)
 - Madžarski premier Imre Nagy
 - Vpletena tudi Jugoslavija
 - Podpre demonstrante in obljubi izboljšanje življenjskih razmer in odpravo tajne policije
 - RA vdre v Budimpešto, vendar se v nekaj dneh umakne
 - Zahteve demonstrantov vse večje
 - Nagy (obljubil oblikovanje koalicijske vlade, izstop Madžarske iz Varšavskega pakta, vzpostavitev nevtralnosti) se poveže tudi z zahodnimi silami in jih prosi za pomoč (zahodne sile se ne odzovejo – prikaz blokvske razdelitve sveta, s tem je konec utvar po demokratizaciji)
 - Zaradi tega je Sovjetska armada 4. novembra 1956 drugič vdrla v Budimpešto in vstajo v nekaj dneh zadušila
 - Uprejo se tudi delavci
- 1968 Praška pomlad
 - Češkoslovaška je bila pred I. 1948 industrijsko razvita in demokratična država, s komunističnim prevzemom oblasti pa je zelo nazadovala
 - V 60 letih si želijo stare Češkoslovaške (izobraženci)
 - Na Češkoslovaškem na oblasti reformirani komunisti
 - Vodja : Aleksander Dubček
 - Socializem s človeškim obrazom
 - Sprejmejo program reform: demokratizacijo in izboljšanje položaja, decentralizacijo gospodarstva, višji življenjski standard, odpravo cenzure nad javnim in zasebnim življenjem → začne se praška pomlad
 - Novi program reform → strah vzhodnoevropskih voditeljev in SZ → v noči iz 20 na 21 avgusta 1968 vojaki iz SZ, POL, MAD, BOL, NDR vderejo na Češkoslovaško in zasedejo Prago
 - Zadušena tako, da je SZ s pomočjo satelitske komunikacije, k njim poslala tanke, Dubčka in ostale so poslali v Moskvo, kjer so morali podpisati t. i. moskovski protokol, s katerim so se odrekli reformam in privolili v okupacijo svoje države
- Leonid Brežnjev (1964 – 1982) – namesti Hruščova
 - Doktrina Brežnjeva
 - Omejevanje suverenosti oziroma samostojnosti držav Z bloka
 - Na Z se izoblikuje množična kultura → HIPIJI, tudi na V vendar zaradi tega težave (če so poslušali Z glasbo, so jih preganjali, lahko so izgubili službo)
- Obdobju Praške pomladi je sledila normalizacija → obdobje političnih čistk in stroge cenzure
- Z zlomom Praške pomladi je SZ utrdila svojo nadoblast v vzhodnem bloku

Bližnjevzhodna kriza

- Povezana z ustanovitvijo Izraela
- Izrael ustanovljen 1948
 - o Sionistično gibanje za ustanovitev Izraela je vodil Theodor Herzl
- 1917 – Balfourjeva deklaracija
- 1947 – resolucija OZN o delitvi Palestine, Jeruzalem pod OZN
- Po ustanovitvi Izraela -> 5 Izraelsko-arabskih vojn
- PLO (za osvoboditev Palestine)
 - o 1964
 - o Voditelj Jaser Arafat (iz terorista v dobitnika Nobelove nagrade za mir)
 - o Glavna organizacija za ustanovitev Palestinske države
 - o Pred tem – 1956 – 2. Izraelska vojna –Sueška kriza, prizadeti FRA, VB -> v koaliciji napadejo Egipt, na pritisk SZ se morajo umakniti
- 1967 – 3. Izraelsko-arabska vojna (6 dnevna vojna)
 - o Sinajski polotok, Gaza, Z breg, Golan-> Izraelci gradijo židovska naselja -> ozemeljske spremembe
 - o Golanska planota -VODA
- 1973 – 4. Izraelsko-arabska vojna (JOMKIPURSKA VOJNA)
 - o Poraz arabskih držav, izseljujejo ljudi z dviganjem naftnih cen
- 1982 – 5. Izraelsko-arabska vojna
 - o 1978 – zaseda Libanona
 - o Napad na Bejrut

Krizna žarišča v Evropi

- S Pariške konference 1946 odidejo sprti, ker se niso mogli odločiti o povojni razdelitvi sveta
 - o Predvsem Nemčija in Japonska
- Posledica neenotnosti, križanje interesov dveh velesil (ZDA in SZ), veliko različnih stališč, življenje v strahu kopičenje orožja in sovraštva
- Zmagovalke niso želele, da se Nemce poniža in uniči
 - o Dokaz: Z Nemčija doživi gospodarski vzpon (ZDA)
 - o SZ: širjenje komunizma in fizično izčrpanje V Nemčije
- ZDA in SZ se gospodarsko izčrpavata
- V Evropi so tri krizna žarišča:

1. NEMŠKO VPRAŠANJE

- Po kapitulaciji Nemčije so vrhovno upravo prevzeli zavezniki ter jo razdelili na 4 okupacijske cone: ameriško, britansko, francosko in sovjetsko -> dogovor z Jaltske konference
- Prav tako je bil razdeljen tudi Berlin
- Zavezniki so se odločili, da se bodo o odločitvah odločali soglasno, vendar je že na konferenci v Postdamu prišlo do nesoglasij

ZAHODNA NEMČIJA (modra) -> ZDA, VB, FRA

- Zvezna republika Nemčija + Zahodni Berlin
- 1. Berlinska kriza (1948)

- o Razmere se zaostrijo
- o Z zavezniki na svojih conah/ozemljih uvedejo reformirano nemško marko -> temu nasprotuje SZ in je skušala tudi na Z uveljaviti vzhodnonemško marko, ker se s tem zahodne sile ne strinjajo -> Sovjeti 1948 uvedejo blokado Berlina oziroma zaprtje vseh poti med zahodnimi conami in zahodnim Berlinom -> s tem je Stalin želel, da se odpovejo Berlinu ali da se združijo
- o Z delu je posledično sledilo pomanjkanje, blokado pa so preživeli zahvaljujoč uvedbi zračnega mosta (dostava živil s pomočjo letal) -> ko je Stalin to ugotovil je oskrbovanje zgolj opazoval, sledila je deblokada, saj je ZDA grozila z atomsko bombo
- Maja 1949 3 velesile ZDA, VB in FRA razglasijo Zvezno republiko Nemčijo z glavnim mestom Bonn (ob Kölnu in reki Ren)
- Prvi kancler/predsednik vlade je postal Konrad Adenauer (krščanski demokrat)
- Velik gospodarski napredek, industrija na novo izpeljana
- Pred ponovno združitvijo, najmočnejša velesila poleg Japonske
- Nameščenih veliko vojaških enot, jedrskih konic zoper SZ (KGV)

VZHODNA NEMČIJA (rdeča) -> SZ

- SZ začne uvajati socializem, birokratsko upravo, plansko gospodarstvo
- Izčrpavanje gospodarstva
- Pot odgovor na ZRN leta 1949, nastane Nemška demokratična republika z glavnim mestom V Berlin
- Ključni mož/glavni predsednik Walter Ulbricht (najbolj predan SZ)
- Policija: Štazi
- 2. Berlinska kriza:
 - o Izbruhne leta 1961
 - o Bila je povezana z različnim razvojem Z in V
 - o Z - visok standard, vključevanje zahodnih političnih in gospodarskih tokov, med ustanovnimi članicami Evropske gospodarske skupnosti
 - o V- nizek standard, zaostajal, povsem podrejen SZ
 - o Bežanje ljudi iz V na Z -> hoteli so svobodo, hoteli so se otresti nenehnega opazovanja, želeli so boljše življenje
 - o Bežali so zlasti čez Z Berlin
 - o Leta 1961 gradnja Berlinskega zidu -> do leta 1989 ostane simbol delitve Nemčije in blokavske razdeljenosti sveta
 - o Z Berlinom SZ velikokrat izsiljevala ZDA -> SZ večkrat zahtevala demilitarizacijo Berlina -> ZDA so odgovorile s povečanjem orožja
 - o John F. Kennedy se je imel za Z Nemca -> prihajal iz ZDA

AVSTRIJSKO VPRAŠANJE

- Leta 1938 priključena Nemčiji z Versajsko pogodbo, čeprav ta tega ni podpirala -> ljudje po združitvi čutijo olajšanje, osvoboditev
- Avstrija 1945 podobno kot NEM razdeljena na 4 okupacijske cone, podobno kot Berlin, je bil razdeljen tudi Dunaj
- Najbolj so se bali Sovjetov

- o Saj so jo skušale potegniti v svojo interesno sfero
- o Pogajanja o avstrijski suverenosti so trajala celo desetletje
- Slovenci (Koroška) so bili pod VB -> tisti, ki so šli iz Jugoslavije v Avstrijo-> te so Britanci vrnili v Jugoslavijo in tam so jih ubili
- 15. 5. 1955 – Avstrijska državna pogodba
 - o Dunaj
 - o Ustanovitev neodvisne in demokratične države
 - o Avstrija obnovljena v predvojnih mejah
 - o Vojaško nevtralna
 - o Formalno ni spadala niti v ZDA niti v SZ vplivno območje -> trajna nevtralnost
 - o Prepoved povezave z Nemčijo
 - o Za narodne manjšine pomemben 7. člen -> zavzemanje za pravice Slovencev na Koroškem in Koroškem in za Hrvate

TRŽAŠKO VPRAŠANJE

- 1941 ga Jugoslovanska vojska ne okupira, saj ji teoretično pripada z Rapalsko pogodbo že leta 1940
- 1945 – Jugoslovanska vojska se vkrca v Trst (20 dni)
 - o Vendar se na pritisk angloameriških vojakov umaknejo
- 20. 6. 1945 – DEVINSKI SPORAZUM
 - o Ozemlje razdeli na 2 cona
 - o A in B
 - o A – Angloameriški nadzor (Julijska krajina)
 - o B – Jugoslovanski nadzor
- 1947 – Pariška mirovna konferenca
 - o na kateri odločijo, da cona B in del A pripada Jugoslaviji, ostalo Italiji (Gorica)
 - o Nova Gorica -> cona B
- Niso se mogli sporazumeti kaj s Trstom
 - o Jugoslovani želijo Trst, temu nasprotujejo Z zavezniki (FRA)
 - o Zato obvelja Italijanski zakon – 1947
 - o STO – Svobodno Tržaško ozemlje
 - Jugoslavija se sprva ne strinja, kasneje popusti ob grožnjah Z zaveznikov, da ne bo deležna vojne odškodnine-> potrebovala jo je ker je bila po vojni izčrpana
 - A – angloameriške enote -> TRST
 - B – Jugoslovanska vojska
 - V času ko je STO ustanovljen se Jugoslavija spre s SZ in izgubi močnega zaveznika
 - Z zavezniki so zato hoteli oblast/nadzor nad cono A (Jug. sem vozi orožje) prepustiti Italiji
- 1953 – višek Tržaške krize -> možnost oboroževalnega napada
- 1954 – Londonski memorandum/sporazum
 - o Cona A -> Italiji (tudi Trst)
 - o Cona B -> Jugoslaviji (Koper, Piran, Italija – Slo)

- 1975 – OSIMSKI SPORAZUM
 - o Med Italijo in Jugoslavijo
 - o Zapisane pravice manjšin, ki naj bi jih država spoštovala

Reševanje Bližnjevzhodne krize

- Problemi:
 - o Nahajališča nafte
 - o Križanje interesov velesil (ZDA, SZ – Rusije)
 - o Medsebojno nepriznavanje (Palestinci – Arabci)
 - 1. In 2. Palestinska vstaja (1987 in 2000) -> INTIFADI- nasilje izraelske vojske nad demonstranti
- Reševanje konflikta:
 - o 1993 – medsebojno priznavanje Izraela in PLO
 - o Jicak Rabin – Jaser Arafat
 - Vloga ZDA, ki se najbolj aktivno vključujejo v reševanje
 - o Razglasitev palestinske samouprave
 - o Neenotnost glede rešitve vprašanja -> razvoj ekstremnih skupin = HAMAS

Kubanska raketna kriza

- Svet je tukaj najbliže raketnemu spopadu
- SZ namerava v Kubi namestiti jedrsko orožje -> ZDA se zato počutijo ogrožene
- Kubanska revolucija
 - o General Batista na oblasti do leta 1959
 - o Kubi vladal režim, ki se je napajal iz mafije (prisotna italijanska mafija)
 - o Velik vpliv ZDA
 - o Kuba zelo nerazvita, kmečka država, kmečki delavci
 - o Znana po izvozu sladkornega trsta in tobaka
- 1959 – voditelj kubanske revolucije je General Fidel Castro, ki z oblasti vrže Batista
 - o Njegov najbolj znani sodelavec je bil Ernesto Che Guevara
 - o Izvede agrarno reformo, podpravi trgovino in industrijo
- ZDA so se na revolucijo odzvale z gospodarsko blokado
 - o Gospodarska blokada obstaja še danes, vendar je Kuba odprta za večino držav
 - o Guantanamo -> oporišče ZDA, še danes je tam zapor za islamske skrajneže
- Poskus državnega protitudara
 - o Tisti, ki se niso strinjali s Castrom so bežali iz Kube -> predvsem ZDA
- 1961 – izkrcanje v Prašičjem zalivu
 - o ZDA obveščevalna služba skuša izvesti udar oziroma izkrcanje v Prašičjem zalivu -> PROTIREVOLUCIJO -> Castrovi vojaki jih ujamejo in ubijejo
 - o Spodleti
- Zaradi vmešavanja ZDA je Castro vedno bliže SZ (Kuba dobiva pomoč)
- 1962 – izbruh raketne krize
 - o ZDA ugotovi, da SZ namerava namestiti rakete z jedrskimi konicami
 - o Zato ZDA preprečijo dostop ladij (pomorska blokada) -> sledi možnost napada

- o Čez čas se tako ZDA kot SZ zavesta posledic
- Dogovor Kennedy – Hruščov
 - o Hruščov ne želi raketne vojne, zmaga volja ljudstva
 - o SZ izsili od ZDA, da tudi one umaknejo jedrsko orožje iz Turčije (članice NATO)
- Kot posledica kubanske krize je vzpostavljena neposredna telefonska linija med ZDA in SZ -> HOT LINE/ rdeči telefon (prvi resnejši korak v smeri popuščanja med blokoma)

KRIZNA ŽARIŠČA PO 2. SVETOVNI VOJNI- Lokalne vojne

- Izven Evrope
- Tretji svet -> svet gospodarsko manj razvitih držav, večinoma nekdanjih kolonij
- V njih se vključujejo svetovne velesile
- Vodilna vloga ZDA

Korejska vojna

- Način reševanja korejskega vprašanja podobno nemškemu
- Na polotoku – Jutranje tišine
- 1945 – poraz Japonske
 - o S polotoka se morajo umakniti, vendar se ne morejo odločiti, zato na podlagi OZN polotok razdelijo SZ/ZDA (meja 38 s.g.š.)
 - o S Koreja še zadnji Branik komunizma, zelo zaprta država
- 1949 – delitev na S in J Korejo
- 25. 6. 1950 – napad S Koreje nad Južno
 - o V želji po združitvi polotoka pod vodstvom SZ
 - o Zelo uspešna-> pomoč Kitajske in SZ
 - o Pod pritiskom ZDA, OZN okrivi S Korejo za napad
- Vključitev ZDA in Kitajske v vojno (general D. McArthur)
 - o Sovražen odnos do komunizma
 - o S Korejo treba nujno poraziti
 - o Spodbuja uporabo atomske bombe
- 1951 – premirje
- 27. Julij 1953 – podpisano premirje
 - o Meja spet enaka, še danes, neprehodna
- Posledice:
 - o 17 milijard USD stroškov, veliko žrtev, nova orožja
 - MIG 15 – letalo, NAPALM bombe, helikopterji
- Voditelj S Koreje – Kim Il Sung
 - o Nasledi ga Kim Il Jong -> gospodarstvo še danes zaostalo

Kitajska

- Država velikih kontrastov, gospodarski in politični sistem sta obratno sorazmerna

- V začetku 20. stoletja cesarstvo, nato republika (komunizem)
- Notranje – politični položaj Kitajske pred 2. svetovno vojno:
 - o Državljska vojna med:
 - Guomintang – vodi ga Čankajšek, zavzemal se je za demokracijo (izgnan na Tajvan)
 - grejo na otok Tajvan, ki ga Kitajska nikoli ne razglasi za samostojno državo in obratno
 - ZDA zaveznice Tajvana in po koncu državljanske vojne hiter vzpon
 - Komunistična partija Kitajske – Mao Tse Tung -> ZMAGA -> Ljudska republika Kitajska
 - o Problem Japonska, ki že takrat zasede dele njenega ozemlja
- Nadaljevanje državljanske vojne po koncu 2. svetovne vojne do leta 1949
- Kitajski komunizem:
 - o Sprva po vzoru SZ
 - Nacionalizacija, kolektivizacija, težka industrija, enopartijski sistem
 - o Vendar po smrti Stalina -> kitajsko – sovjetski (ideološki, politični, ozemeljski) konflikt
 - Kitajci opozarjajo na napake SZ (preveliko popuščanje Zahodu=
 - o V 60. letih Kitajska pod vodstvom Mao Tse Tunga uspešna gospodarska politika
 - Ta politika pomeni velik skok naprej
 - Osnova je jeklo
 - Kmete silijo v industrijo, doma talijo rudo -> zato doma primanjkuje ljudi, ki bi pridelovali hrano + 2 zaporedni suši-> LAKOTA (10 milijonov mrtvih)
- kulturna revolucija (1966 – 1969)
 - o podpora mladine – Rdeča garda -> pretepali so učitelje in odstranili vse Maove resnične in domnevne nasprotnike

Tretji svet

- svet gospodarsko manj razvitih držav
- proces dekolonializma
 - o proces osvobajanja izpod oblasti kolonialnih velesil in ustanavljanje lastnih držav
 - o v 20. Stoletju največ kolonij VB, FRA in Portugalska
 - o Indija (britanska), Indonezija (nizozemska), Indokina, Alžirija, Maroko, Tunizija, Egipt
 - o najbolj na kolonije razdeljena Afrika
 - o osvobajanje potekalo na različne načine, najbolj krvavo na portugalskem, najhitreje v VB
 - o zadnja ki se osamosvoji Namibija
 - o osvobajanje nekaterih držav potekalo vzporedno s socialističnimi revolucijami
- problem novonastalih držav:
 - o gospodarska nerazvitost
 - o politična nestabilnost
 - o državljanske vojne (meje ne upoštevajo vere, rase ljudi)
 - o meddržavni ozemeljski spori
- neokolonializem
 - o frankofonska skupnost – skupnost francosko govorečih držav

- o Commonwealth – skupnost nekdanjih britanskih kolonij

Gibanje neuvrščenih

- Nove države so se povezovale -> ker so imele podobne težave
- 1955 konferenca v Bandungu (novoustanovljenih držav) - INDONEZIJA
 - o Poudarjali vprašanje protikolonializma in nastopili proti polarizaciji sveta
- 1956 srečanje na Brionih
 - o Tito, Nehru (Indija) in Naser (Egipt)
 - o Ideja, da bi nastal tretji blok
- 1961 ustanovna konferenca Gibanja neuvrščenih v Beogradu
 - o V konferenci sodelovalo 25 držav
 - o Temeljne zahteve:
 - Miroljubna koeksistenca (mir in varnost)
 - Mednarodna razorožitev
 - Dekolonializacija
 - Spoštovanje neodvisnosti in nedotakljivosti držav
 - Gospodarsko povezovanje
- Leta 1983 konferenca v New Delhiju kjer je sodelovalo že 98 držav -> igrale čedalje bolj pomembno vlogo

RAZVOJ GOSPODARSTVA V 20. STOLETJU- gospodarstvo v 20. stoletju

- Razlike med bogatimi in revnimi vedno večje

Gospodarstvo med obema vojnama

- Gospodarska kriza v državah udeleženih v vojni (poraženke)
- Gospodarski razvoj v ostalih državah, ki se niso udeležila (zlata dvajseta leta)
- Na gospodarski razvoj so vplivali:
 - o Razvoj znanosti in tehnike
 - o Uvedba tekočega traka (pridelali so več, cena je padala -> avtomobilska industrija)
 - o Večje povpraševanje po naftnih derivatih in elektrifikacija (najprej v mestih, šele nato podeželja)
 - o Pridelava umetnih mas (predvsem Nemčija, ki ni imela kolonij in posledično masnih baz)
 - o Razvoj prometa (cestni, letalski (Evropa – Amerika))
 - o Razvoj prenosa informacij (telefon, radio, televizija (prva britanska – BBC))
 - o Razvoj kmetijstva (uporaba traktorja, umetnih gnojil, posebnih pasem)
 - Večina izvoznic (edina uvoznica VB)
 - Hiperprodukcija (cena pada, včasih so kmetje namerno uničili hrano, da bi se cena dvignila)
- Razvoj do borznega zloma na Wall Streetu – 1929 (črni petek)
 - o Različen način reševanja krize
 - Franklin D. Roosevelt = program New Deal -> uvedba javnih del

- Nemčija = krizo izkoristijo nacisti -> HITLER, razvoj vojaško-oboroževalne, predvsem težke industrije
- Pripelje do druge svetovne vojne

Razvoj gospodarstva po 2. svetovni vojni

- Komunizem, kapitalizem
- Temelji povojne gospodarske politike:
 - o Leta 1944 v Bretton Woodsu postavijo temelje politike
 - o Ustanovljena sta mednarodni denarni sklad in Svetovna banka za razvoj in obnovo
 - Pomoč revnim državam v razvoju, posojanje denarja, investicije
 - Ni uspešno
 - o \$ - temeljna valuta + fiksni menjalniški tečaj (danes se spreminja)
- Dva ekonomska sistema
 - o Komunistično gospodarstvo neučinkovito -> proizvajali so stroje, težko industriji in ne surovine, te so bile drage
 - o ZAHOD = KAPITALIZEM (Marshallov načrt)
 - Pod vplivom ZDA -> stabilnost v svetovni trgovini
 - Hitri gospodarski razvoj zaradi finančne pomoči -> Z Nemčija že v 50. letih zgodba o uspehu
 - Zelo visok življenjski standard
 - Različno pojmovanje socialne države (za vse kriva država -> zato neuspešen)
 - o VZHOD = PLANSKO GOSPODARSTVO (TEŽKA INDUSTRIJA)
 - Tehnološko zaostajanje (produkti niso konkurenčni, imeli so znanje ne pa možnosti za napredek)
 - 80. leta gospodarska kriza (tako v SZ, kot drugod -> brezposelnost -> propadanje, protestiranje in odselitev + kršenje človekovih pravic)
- Države tretjega sveta
 - o Čuti se pripadnost kolonialnega gospodarja
 - o Poceni delovna sila (tekstilna industrija, industrija igrač)
- Glavni ekonomski problemi v svetu:
 - o Neenaka razvitost
 - o Inflacija (padanje vrednosti denarja -> višanje cen)
 - o 1933 naftna kriza
 - Organizacija OPEC -> organizacija držav izvoznic s sedežem na Dunaju (Latinska Amerika, Azija, Afrika + države bogate z nafto (Alžirija, Libija)) -> Z
 - Povpraševanje se večja -> cena narašča in poraba se večja
 - Politična nestabilnost v določenih delih sveta (Venezuela)
 - Naravne katastrofe
 - o Zadolževanje
 - Grčija, tudi Slovenija
 - Vedno novo zadolževanje -> dvig dolga

- o Vse glasnejši pripadniki neoliberalizma (večja svoboda trga, znižanje davkov...) -> Ronald Reagan (ZDA) in Margaret Thatcher (VB)

Gospodarsko in politično povezovanje evropskih držav

- Ideja združene Evrope ima dolgo in krvavo preteklost
- Kot težnjo po povezovanju so svoje osvojitve opravičevali številni evropski osvajalci (od Rimljanov, Karla Velikega, Napoleona in Hitlerja)
- Novost povojnega časa -> povezovanje evropskih držav na načelih skupnega trga in demokracije -> izhaja iz teženj zahodnoevropskih držav po varnosti pred SZ in manjši odvisnosti od ZDA, ter zaščito pred vojno
- 1949 ustanovitev posvetovalnega foruma = Svet Evrope s sedežem v Strasbourgu v Franciji
 - o To je največ kar je bilo tedaj uresničljivo, zaradi povojnega nezaupanja
- 1950 – podpis Schumanove deklaracije (Dan Evrope)
 - o Robert Schuman predlagal oblikovanje skupnega trga na področju jekla in premoga
- 1950 Svet Evrope sprejme Evropsko konvencijo o človekovih pravicah
 - o Velja še danes, znotraj njega pa deluje tudi Evropsko sodišče za človekove pravice
 - o Utrjevanje zaupanja + poglobljanje gospodarskega sodelovanja
- 1951 FRA, ZRN, Italija, Belgija, Luksemburg, Nizozemska oblikujejo Evropsko skupnost za premog in jeklo = ESPJ
 - o Nadzor nad premogom in jeklom ključnega pomena za ohranitev miru v Evropi
- 1957 članice podpišejo t.i. rimski pogodbi o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti (EGS) in Evropske skupnosti za jedrsko energijo (Euratom)
 - o Članice EGS so se zavzele, da bodo sčasoma odpravile vse ovire na poti k oblikovanju skupnega trga (odpravile carine, uvedle enotne carine navzven)
 - o Ekonomski rezultati EGS ugodni, saj je trgovski promet močno narasel, povečala se je industrijska proizvodnja, krepila se je skupna moč in življenjski standard prebivalstva
- Gospodarskemu povezovanju je sledilo še politično
- ESPJ, EGS in Euratom so se 1967 združile pod imenom Evropska skupnost
- VB je bila sprva do povezovanja zadržana, zaradi politične navezanosti na ZDA in gospodarskih vezi z nekdanjimi kolonijami
- 1973 vstopijo VB (navdušili so jo uspehi, vendar je vstop prej večkrat zavrnil francoski predsednik Charles de Gualle), Danska in Irska, Grčija (1981), Španija in Portugalska (1986)
- 1990 – Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini (CEFTA)
 - o Podpiše ga več nekdanjih socialističnih držav, ki so čakale za priključitev v EU
- 7.2. 1992 – Maachtriska pogodba (pogodba o Evropski uniji)
- Oktobra 1997 – Amsterdamski sporazum (Schengenski sporazum) -> prost prehod ljudi
- 2002 večina držav uporablja enotno valuto
- 2004 se 15 članicam priključi še 10 novih (Slovenija)
- 2007 se priključita Romunija in Bolgarija, za vstop se še pogajata Hrvaška in Turčija
- Najpomembnejši organi EU:
 - o Evropska komisija (sedež v Bruslju) – predstavlja izvršilno oblast, ima pa tudi zakonodajno iniciativo
 - o Svet ministrov (sestavljeno iz ministrov vlad držav članic) – ekonomska in druga področja odločanja

- o Evropski parlament (sedež v Strasbourgu) – sodelovanje v zakonodajnem postopku, izvajanje demokratičnega nadzora nad institucijami EU, glasovanje o imenovanju Evropske komisije ter potrjevanje evropskega proračuna
- o Sodišče evropskih skupnosti (sedež v Luksemburgu) – sodna veja oblasti, skrbi za skupno zakonodajo in pravno usklajevanje njenih članic, njegove odločitve imajo prednost pred pravom držav članic, zato jih te ne morejo izpodbijati

MLADI PO 2. SVETOVNI VOJNI- 50. in 60. leta

- Pojav novih kultur -> kritika obstoječe družbe, situacije

Množična gibanja v podporo miru (60. leta)

- Hladna vojna (vrhunec) -> pojav lokalnih vojn -> mlade na zahodu so pošiljali v vojsko in ne v šolo -> zato so se upirali
- Spremenjen način življenja
- Potrošniška družba
- Nove generacije
- Rojeni po vojni
- Vpliv na način življenja
 - o Mladi iščejo svoje idole
 - o Iz V na Z hodili kupovat oblačila (Italija)
- Film, radio, glasba, koncerti (James Dean, Marlon Brando)
- Vpliv mode na življenja mladih (American way of life)
- 1960 – 1963 vlada J. F. Kennedy
- 1964 Berkely -> upor študentov
 - o Študentsko gibanje se širi po vsem svetu
 - o Odpor do potrošniške družbe
 - o Upor proti Vietnamski vojni in vojni nasploh
 - o Upor proti socialni neenakosti
- Vietnamska vojna
 - o 1967 – New York – 350. 000 protestnikov
 - o Zavrnitev služenja vojaškega roka (Muhammed Ali – Cassius Clay -> športnik, ki so mu odvzeli naziv svetovnega prvaka)
 - o Boj za enakopravnost
- James Dean, Marlon Brando, J. F. Kennedy, Muhammed Ali, Marilyn Monroe

Leto 1968 – študentske demonstracije

- Po celem svetu (najbolj v Parizu)
- Novi idoli
- Francija:
 - o nezadovoljni z režimom Charlesa de Gualla (vedel reformo šolstva, večanje socialnih razlik)
 - o v tej demonstraciji sodelovali delavci in študentje
- ZRN:

- o spogledovanje z levičarskimi idejami, nezadovoljstvo s šolskim sistemom
- o 1969 Willy Brant (ostpolitik -> ureditev razmer na vzhodu)
- 1968 - »Praška pomlad«
 - o Vodi jo Aleksander Dubček
 - o Hoče uvesti socializem s človeškim obrazom
- 1962- 1965 - 2. vatikanski koncil
 - o Janez XXIII
 - o V bogoslužju namesto latinščine materinščina
 - o Modernizacija cerkve
 - o Odpiranje laikom = verniki, ki niso uradni predstavniki cerkve
 - o Povezovanje z drugimi cerkvami in religijami

Glasba - upor mladih

- Hipijevstvo (hip - pameten, izkušen, moder)
- 1967 gibanje »CVET IN MOČ« - otroci cvetja
 - o Uživanje drog, svoboda spolnosti
- Jazz (črnski glasbeniki), blues, rock'n'roll (Bob Dylan, Elvis Presley, The Beatles, Jimi Hendrix), punk (Sex pistols, The Clash, The Ramones)
- Gibanje:
 - o OPEN AIR - Woodstock (Bethel); Live Aid for Africa
 - o 1985 - London, Philadelfija
 - o Več dni dolgi koncerti
- Poseben slog življenja, mišljenja in oblačenja